

Josef Pekař

Jeho cesta

domovem a životem

JOSEF PEKAŘ

Jeho cesta domovem a životem

Text napsal Arne Novák

Kresby Karla Vika

Fotografie

Vydali Müller a spol. v Turnově roku 1938

Josefa Pekaře

cesta rodným krajem

a životem

V srpnu roku 1932 stanul Josef Pekař po prvé v rodném kraji a domku Františka Palackého v Hodslavicích na Valašsku. Bylo to ve vrcholné době historického tvoření Pekařova, kdy dokončoval svůj převratný obraz Jana Žižky a táborství i definitivně formuloval své osobité názory o smyslu a periodizaci českých dějin. Krok za krokem si tehdy uvědomoval, že se svými koncepcemi staví do přímého protikladu ke klasičovi dějepiscectví českého, Františku Palackému, od něhož již v mladosti přijal nejen živě politický zřetel a smysl své dějezpytné a dějepravné práce vědecké, ale i mravní odpovědnost a tím životní posvěcení svého hledání pravdy. Jistě mu před hodslavskou kolébkou ve stínu beskydského předhoří vytanula na mysl také významná osobní odlišnost vlastní od velkého rodáka valašského Kravařska: kdežto pro Františka Palackého zůstal domov celkem jen náhodou a vzpomínkou, kam se nebylo třeba vraceti, tkvěl Josef Pekař kořeny netoliko rodovými, ale také citovými a myšlenkovými v půdě rodného Turnovska, které ovšem v pospolitých dějinách národních daleko vyniklo nad odlehlou končinu Moravy v obvodu středověkých hradů Hukvald, Starého Jičína a Štramberka.

A snad uvědomil si tenkrát Josef Pekař též – svým zvláštním geniálním darem nacházeti analogie v osudu a povaze jednotlivců a národů – jak Palackého povýšená lhotejnost

Zde byl autorskoprávně chráněný obsah, který

není možné zpřístupnit.

Pekařův rodný domek

k nejkonkrétnější historické skutečnosti rodného kraje, zastřeného brzy rozhodujícími duchovými zážitky v Prešpurce a v Praze, souhlasí s vědeckým postupem mohutného ideologického dějepisce, který v důsledném apriorismu vycházel z obecných koncepcí, aby je ověřoval srostitým poznáním dějinným – on, Josef Pekař, zcela naopak odvozoval z realit nejpronikavěji prozkoumaných a nejintenzivněji prožitých induktivně a aposterioristicky typické a obecně platné závěry historické. V tom záležel jeho realismus, svým prapůvodem selský a svým použitím vědecký, na nějž odchovanec naukového positivismu kladl vždycky důraz, realismus platný především jako metoda poznávací, ale doprovázený citovou hrdotí na dědictví po předcích v myslí stále přítomných, kteří cele tkvěli v realitě půdy a plemene.

Jakoby strážní duchové a osudoví inspirátoři, tyčí se na obzoru netoliko Pekařova milovaného rodného Turnovska, ale i jeho vlastního historického tvoření středověké hrady buď

Zde byl autorskoprávně chráněný obsah,
který není možné zpřístupnit.

Kostel sv. Jiří v Jenišovicích

v tragických ssutinách nebo v sebevědomé obnově pozdních dob, jimž Pekař sám přisuzoval významný podíl v probuzení dějepisného zájmu již u malého studentíka: Trosky a Hrubá Skála, Valdštejn a Rotštejn, Hrubý Rohozec a Kost, pomníky panské síly rytířské společnosti za gotické doby a zároveň předměty básnického obdivu opožděného romantismu v 80. a 90. letech u nadšeného historického dorostence. Dějepisným a topografickým rozborem fiktivní události, kterou v památce domněle starodávné připoutala bájeví romantika vlastenecká efektně k Hrubé Skále, vysloužil si dvacetiletý žák Gollův rytířské ostruhy v historické kritice. Vzkříšením panského i poddanského života za pobělohorské éry barokní na hradě Kosti osvědčil čtyřicetiletý mistr, razící zvláště českému hospodářskému dějepisu nové dráhy, svou zralost v badání i podání a překvapil ty, kdož ho pokládali především za virtuosa vědecké heuristiky a kritiky, silou svého evokačního umění a zároveň citovou pohodou, doprovázející výkon učen-

cův. Rukou již unavenou, která umdlela posléze nad definitivní úpravou slavné knihy o Valdštejnovi, konající úzkostlivě spravedlivý soud nad démonickým uchvatitelem rodného kraje, načrtl Pekař na sklonku svých dnů svůj projev poslední, výzvu pro zachování hrádku Humprechta.

Jako se turista Pekař vracel za letních měsíců stále k milovaným hradům a zříceninám svého domova, hledaje z roviny i při výstupu nové překvapující pohledy v stromových kulisách, sleduje úzkostlivě rozpadání zřícenin a úzkostlivěji vtíravou nešetrnost renovací, tak historik Pekař během své celé badatelské dráhy si vždy přesněji ujasňoval účast rodů na oněch hradech usedlých v dějinách země a národa zvláště za gotického zápasu o kalich a za barokního odpykání vzpoury proticísařské – jeho čelná a monumentální díla jsou nannoze odpovědmi na otázky, které vědeckým poznáním zbystrěné zvědavosti rodácké dávaly hrady domova. Zájem, původně citově romantický, měnil průběhem života a vývoje svou orientaci, když se horké srdce českého vlastence zabývalo dramatem jazykové fluktuace na národním a státním pohraničí, a když si doba, obrácená i ve vědě k zájmům hmotným, vynucovala na historikovi řešení problémů hospodářských a sociálních. A tehdy se ujímal slova nejen historik, ale též věrný syn stavu selského.

K Hrubému Rohozci, jehož hradní hláška se zdvihala již ve věku XIV., náležela vesnička Malý Rohozec, v němž se rodina Pekařova připomíná od polovice XVIII. století. V rodné své dědině pobyl Josef Pekař jenom do čtyř let, než se přestěhoval s rodiči do sousedních Daliměřic, do statku, odkud pocházela jeho matka. Neodcizil se však Rohozci nikdy, a byly to zvláště staré lípy rohozecké, které obklopoval kultem přímo jímavým: výslovně si přál, aby jejich rozložitě koruny

vzdaly pozdrav jeho mrtvému tělu; jeho přání se vyplnilo. Rohozecký rodák se i v době náboženské lhostejnosti katolíka jenom matrikového cítil farníkem jenišovským a ustanovil, že má být pohřben u kostela, v němž byl křtěn; chrámek starožitného původu a novodobé úpravy strměl jako bašta víry a pokoje na výrazném místě Turnovska se svého návrší do Pekařových myšlenek stejně jako do Havlíčkovy paměti odevšad viditelný kostelíček borovský.

Selství, zosobněné rodinným gruntem v Daliměřicích, na něž byl Josef Pekař tak hrd, že rád zdůrazňoval jeho znaky ve své podobě, povaze i chování, zasluhovalo radostné pýchy svého syna. Malebná výstavnost a dekorativní půvab lidové dřevěné architektury na Turnovsku, kterou v zaníceném lidopisném romantismu odkryl turnovský malíř Jan Prousek, byla vždy předmětem Pekařova zalíbení jako projev selské zámožnosti a selského vkusu. Stejně však Inul ve venkovském svém domově k důkazům selské zbožnosti, užívající výtvarných forem pozdního zlidovělého baroka, odkud čerpal i své obranné přesvědčení o blahodárné síle barokní kultury u nás; nedovedl jíti dědinou, aby nestanul před sousoším mariánským neb sochou sv. Václava a sv. Jana a aby v nápise i v chronogramu nedešifroval duchovní minulost osady. Pozoroval rád rozvržení pozemků, směr i ráz polních drah, pokročilost vzdělání rolí a stav úrody; byl vším spíše než blahovolným měšťákem na návštěvě na venkově, když šel, podle slov básníkůvých, „bezdětný hospodář po zkvetlých mezích sám“.

Jistě i ukrytá duše umělcova zahrnovala v něm zvláštní láskou stromy, ať byly jejich skupiny a aleje odkazem staré panské kultury na hradech, zámcích a dvorech, nebo ať jimi selští předkové chránili statek, kapličku, boží muka a hřbitov. Již nám zašuměl vstříc svou stadickou melodií kult ro-

Zde byl autorskoprávně chráněný obsah,
který není možné zpřístupnit.

Pekařův statek v Daliměřicích

dáckých lip rohozeckých; dlouho ho naše vzpomínky budou vídati opřena o hruboskalský dub nebo o lípu ve Ktové; a všichni, kdož jsme s ním sedávali pod hustými korunami stromoví v Sedmihorkách před kolonádou nebo ve stínu starého stromového velikána u Hloušků, ožívujeme si rádi v mysli požitkářský klid zamýšlené siesty, s nímž ochutnával vlhké kouzlo lehkého deště, zvolna prosakujícího větrovím a listy. O čem asi přemýšlel ve společenství s těmito dokonalými stromovými jedinci nebo tváří v tvář rytmické pravidelnosti záměrně pěstovaného lesa, kterou si rád dával vysvětlovati od vzdělaných lesníků, stejně jako ochotně čerpal poučení od přátel agronomů? Jistě nebyl ani panteistou ani romanticky sentimentálním zbožňovatelem přírody, což obé se přícilo jeho tuhé mužnosti. Ale podivoval se klidné zákonnosti každého vegetativního růstu a nacházel kulturu tam, kde příroda je podporována lidskou promyšlenou vůlí. Proto se konservavec povahou, názorem i zvyklostmi, děsil revolucí,

Zde byl autorskoprávně chráněný obsah,

který není možné zpřístupnit.

Hruborohozecké lípy

ohrožujících zákonnost růstu, i když tryskají, jako husitská bouře, z ideového zánícení pro pravdu a zákon boží. Naopak oceňoval význam a poslání selského stavu v tom, jak, nesa velkou funkci společensky udržovatelskou, řídí růst a užítkovost přírody prací, založenou nejen na zvykové pravidelnosti, ale i na vzdělané a sebezapíravé energii.

Pekařova oslava selství nechtěla a při positivistickém založení jeho vědeckého naturelu nemohla být romantickou. Národopisné líčení malebného svérázu mu nedostačovalo, a přeceňování starobylých forem selského života, odvozovaných ilusivně z pravěku, odmítal. V zápase s romantickými slavjanofily o zádruhu jako o rodový podíl seznámil se mladistvý kritický západník s novými sociálně hospodářskými teoriemi a metodami badatelskými, jichž zjemniv a přizpůsobiv je zvláštním poměrům českým, užil při zkoumání selské otázky v husitství, ve vyšetřování poddanství předbělohorského a především poměru sedláka a šlechty v XVII. a

XVIII. století. Druhý díl jeho „Knihy o Kosti“ a průkopnická monografie o „Českých katastrofách“, kde studenou a průkaznou mluvou číslic dovedl tragicky palčivé poznání, že po Bílé hoře nesl daněmi vyssávaný český sedlák tíhu státního a vojenského rozmachu moci habsburské zůstanou úhelnými kameny našeho dějezpytu o stavu selském.

Vzdálen však při veškeré mužné účasti všeho bolestíinství, shodoval se Josef Pekař se staročeskou průpovědí o sedláku, který se jako vrba čím více orubán houšť obalí a dovozoval, vzav si za přesvědčivý důkaz jadrného Vaváka, kterak český sedlák v době pobělohorského baroka až do XVIII. století uchovával národní povědomí a energii, shromažďuje tak předpoklady pro hnutí obrozenského. Takto čelil ve své české filosofii jednostrannému názoru o cizím myšlenkovém původu našeho obrození, podnikaje tím sám korektiv svého kriticky srovnávacího západnictví, ale zároveň projevoval rozhodný nesouhlas s míněním o nábožensky reformačních kořenech české obrody národní; úzkostlivě pečlivá heuristika opatřila tu proti velkému a zásadnímu odpůrci Pekařovu důkazy, o něž se mohla opřít jeho nedůvěra k protestantským koncepcím, tkvějící jak v rodové tradici tak v osobních sklonech.

Ti, kdož psávali jméno Pekařovo s hrдостí na prapory vítězího hnutí agrárního, nemohli potlačit svého nelibého překvapení, když historik odvěkého zápolení sedláka a šlechty o půdu zaujal v revoluční chvíli pozemkové reformy československé kriticky odmítavé stanovisko k radikálním úchvatům nového agrárního panstva vůči staré aristokracii a spontánně se přihlásil za zastávce násilně porušených práv šlechty. Zde se, v době kolísání všech hodnot mravních a všech ušlechtilých zvyklostí, osvědčil spíše rytířem ducha než vyznava-

čem selských práv svého fyzického rodu a své nejspañilejší přesvědčení humanitní, o němž jeho malodušní odpůrci rádi pochybovali, prokázal věrností dvěma výsostným heslům: Pa-lackého devise o hledání pravdy všemu a všem na vzdory „padni, komu padni“ a antické potřebě vznešeného smýš-lení: „Res victrix dis placuit, res victa Catoni“. V takových případech – a sem se řadí i moudře statečná rozvaha Peka-řova v otázce českoněmecké – byl ovládán pudový hlas sel-ského češství velkou mravní kázní šlechtného intelektuála, objektivního a spravedlivého též k odpůrci a ochotně uzná-vajícího jeho přednosti i práva. Jako kdysi ve velké a staré demokracii athénské byl i v mladé demokracii české velmi nepohodlný tento Aristides a nechybělo servilních přivrženců oslnivě úspěšného Themistokla, kteří se nemohli dočkati střepinového soudu, aby nevítaný Josef Pekař byl vyobcován.

Dějiny stavu selského i když zabírají do monografických jednotlivostí, vyprávějí o osudech rodových a pomíjejí pří-běhy a povahy individuální. Nebude jinak, až se genealog jednou zahloubá do historie rodiny Pekařovy na Rohozci a Černých v Daliměřicích, odkud vzešel velký dějepisec. Ale tváře jeho obou rodičů, které splynuly také v jeho fysiogno-mii, jsou samy osobité, a nelze jich ani v jeho obrazové i slovné ikonografii vynechat. Jeho otec Josef, který se se 72 roky dočkal první vědecké slávy svého nejstaršího syna, stejně mi-lujícího jako milovaného, byl dobrý, praktický hospodář, ale i selský mudrák a písmák, od něhož můžeme bez násilí od-voditi pragmatickou rozumovost synovu. U matky Anny, ro-zené Černé, jsme při jejích pouhých 36 letech, za nichž po-rodila osm dětí, odkázáni toliko na dohady: krásná mladá žena hlubokého pohledu a onoho výrazového zjemnění, jaký dává dlouho trvající choroba, uvadla předčasně tuberkulosou

vlastní a svých dětí, z nichž dospěl jen prvorozený syn. Snad zdědil po ní vedle spanilé pravidelnosti ve výrazu i svou ušlechtilou citovost, kterou tak rád skrýval a maskoval, ale jež se nedala zatajit ve vztahu k rodině, k domovu a k přátelům i v některých základních postojích mravních. Budiž jí přičten proto čestný výklenek v pekařovské ikonografii intimní, která vykazuje tak málo ženských podobizen, ač se mnohá dívka a paní se zalíbením zadívala do jeho pěkné mužné tváře a do jeho statného zemanského zjevu, toužíc snad spojití své osudy s ním. Avšak buď obava před nemocí, která poplenila jeho vlastní rodinu, nebo nezdolná touha po osobní svobodě věčného „cikána“ rozhodla o samotářském životě bez ženy. A statečný garcon se vždy zakřikoval, vydral-li se bezděky z hlubin bytosti nerudovský povzdech: „Vždyť jsem chtěl také šťasten být, však Pánbůh nechtěl tomu!“

Rodinné společenství, nerozlučně spojené s příchylností k rodinnému gruntu, bylo však Pekařovi živou potřebou, jež se stupňovala léty. Nic na tom neměnila okolnost, že se o ně sdílel s nevlastními sourozenci, z jejichž trojice sestra Marie mu pečlivě dosloužila do smrti a bratr František, velmi inteligentní a činný dědic rodu a statku, předčasným skolem způsobil smrtelně churavému Josefovi poslední velkou bolest života, ani ne tři neděle před jeho vlastním odchodem. Hojný, živý a starostlivý styk se sourozenci byl vedle družných hororů a pochodů s krajanskými turnovskými přáteli z dětství a ze studií vlastním obsahem každoročních letních pobytů v Turnově a v Lázních Sedmihorkách, kde okřival rychleji než za léčebných návštěv v proslulých místech lázeňských, kdy se k němu v posledních letech chutě hlásily proslulé osobnosti života intelektuálního i veřejného. Jemu však, společníku jiskrnému a debatéru nevyčerpatelnému, bylo daleko

příjemněji za nevinné a občas i nevázané besedy s přáteli, za osamělé procházky lesem v ruce s čerstvými novinami, komentovanými temperamentními črtami, za improvizované zábavy s dětmi nebo i za srdečného hovoru s prostými venkovany o jejich denních starostech – faustovsky uspokojený povzdech „zde člověk jsem, být mohu jím“ se dral z hlubin Pekařova nitra, kdykoli odpočíval od tuhé a neúnavné práce vědecké, z níž se v školním roce nerad dával rušiti representačními povinnostmi akademickými.

Z matčiny rodiny si přinášel již mladičkový student jeden významný podnět pro budoucnost, zosobněný postavou strýce Jana M. Černého, publicisty, dějepisce a politika, který s mocnými dojmy z rodného kraje rozhodl asi o volbě dráhy historické, jaká se otevírala vábivě již před duchem mladoholeslavského gymnasisty, pokoušejícího se o práci archivní. A není snad domněnkou příliš odvážnou uvést se strýcovou osobou, jež u staročeských vrstevníků slyňula hlavně cennou sbírkou aktů ze zápasů o české státní právo, v souvislost Pekařovo rozhodné státoprávnictví, které zdůrazňoval jak proti přirozenoprávní teorii a praksi liberála Palackého, tak proti převaze zásad a požadavků o národním sebeurčení v protirakouském odboji za války a za mírového jednání – největší nesnáze, které předvídal, když jeho koncepce byly při vzniku československého státu opuštěny, měly se dostavit až po jeho smrti a tragicky oslabiti dojem úžasného až nezaslouženého dějinného štěstí, s jakým radostně překvapen pozdravil 28. říjen.

Vyzbrojen mimoděk z domova a z chlapeckých i jinošských let četnými vzpruhami a podněty pro svou budoucí dráhu historickou, přijal za pražských studií pro krystalisaci své vědecké osobnosti přibližně tolik, kolik Palackému přinesla

požehnaná léta prešpurská. Studijní epizody v Erlankách a v Berlíně ustupují vůči tomu zcela do pozadí, jako vůbec Pekařovy pobyty v cizině, ve Francii, Polsku a Itálii, byly pro tohoto rázovitého Čecha od hlavy k patě významu jenom podřadného. Josef Pekař, od osmnáctého roku nerozlučně a osudově spjatý s Prahou a filosofickou fakultou vysokého učení Karlova, které s rychlostí stejně překvapující jako zaslouženou mu popřalo vzestup akademické dráhy od habilitace v 26. roce až po rektorát s 61 lety, nenaznačil nikdy výslovně, co pro jeho duchovní vývoj znamenala Praga caput regni. Nemůže býti sporu o tom, že na venkovana vysoce vnímavého a na vlastence nejjemnější citlivosti působila koruna království především svou kulturně národní autoritou, kterou sám opětovně pomáhal rozmnožovati. Zůstal však nedotčen jak literárně kritickým hnutím, přetvářejícím za jeho jinošství tvářnost slovesné vzdělanosti české tak politickým radikalismem pokrokové omladiny, bouřlivě vystupující za jeho studentských let pražských; vůči těmto oběma velmi náročným směrům kulturní revoluce se cítil mladý historik adeptem a velice záhy i dělníkem přísné vědy. Souhlasil od začátku s kritickým a revisionistickým stanoviskem naukového pozitivismu, který zastávali předáci duchovněného studia na filosofické fakultě, ale zůstával chladným k vůdčím metafysickým a mravně reformním zásadám nejmohtnějšího z nich, T. G. Masaryka, v jehož důsledného protichůdce se během doby spíše sám vychoval než prostě vyvinul; tvrdil, že nepřestal býti skutečným vědeckým realistou v době, kdy T. G. Masaryk z apriorní potřeby své silné individuality podsunul heslu příliš neurčitěmu jiný, ano, opačný smysl.

Minuciosní rozbor Pekařovy historické metody i osobnosti

nesměl by pominouti vlivu některých učitelů, zvláště Ant. Rezka, který posílil jeho smysl pro státní reality v dějinách a stále obracel pozornost zkoumavého dějezpytce pragmaticky k aktuální politice. Osudově rozhodující zásah učinil však z českých historiků do Pekařova vývoje jediný muž, v němž vděčný žák trvale uctíval svého duchovního otce, i když si postupně uvědomoval, bytostný rozdíl obapolných temperamentů a naturelů. Jaroslav Goll byl Josefu Pekařovi od vstupu do Prahy stejně dobrým geniem, jakým se Palackému od příchodu na pražskou půdu osvědčil kmetný Dobrovský. Ne jenom proto, že ho vyzbrojil subtilní metodou a úspěšnou heuristikou dějezpytnou, vyznačující se zvláště postupem kriticky srovnávacím a západnickou tendencí, která rázně odmítala romantický názor o autonomii českého vývoje dějinného. Ani jenom proto, že učitel vytvořil pro nezadržitelně produktivního žáka a pro jeho potřebu zaujímati kritické stanovisko k celé problematice historické vědy přiměřené forum v „Českém časopise historickém“, který se brzy stal nerozlučnou součástí vědeckého osudu Pekařova. Ale s pronikavým bystrozrakem uhodl na ráz vlohu i osobitost žáka, který ho měl přerůst; posiluje jeho sebedůvěru, dával mu úkoly, na nichž rostla jeho síla; určil mu velmi brzy postavení rovnocenného vědeckého druha, kdežto většina Gollových i Pekařových vrstevníků stále trvala na dávno vyvrácené klasifikaci mistra a žáka. Jen jediný mezi Pekařovými vědeckými vrstevníky, a právě nejvýznačnější ze všech, Josef Šusta, postřehl včas správně význam akademického kolegy, který se skorem samozřejmě stával hlavou nové historické školy, a přimkl se, umocniv obdiv přátelstvím, k druhu málo staršímu, kosmopolita k představiteli nezvratného češství, skeptik k zastanci přímočarého a rozhodného řešení, opatrný vyznavač vědy pro vědu

k monumentálnímu dějepisci ve službách národního života a mravního svědomí.

Ze základních problémů, které v mladosti stejně znepokojovaly Pekaře jako Šustu a k nimž stárnoucí Goll přihlížel se zdrželivou pochybovačností stoupence Rankova, stál v popředí spor o individualismus či kolektivismus v dějepisectví. Pekař, jenž již s 27 lety si vytkl, kritizuje Lamprechta, za cíl „umělecky oživit vědecky probadanou minulost“, hledal v kontroverzi původně stanovisko zprostředkující. Ve svých převratných studiích z dějin hospodářských a sociálních, ať o českém pravěku, ať z dob pobělohorských, vytěžil mnoho z podnětů i metod kolektivistického dějepisectví, ale jeho vlastní osobnost a osobitost se čím dále klonila spíše k pojetí individualistickému, které, zdůrazňujíc význam velkých osobností v dějinách, si libuje také v praxi v kresbě podobizen, někdy účinné úhrnnosti freskové, jindy však jemně odstíněného propracování křehkého pastelu. Od samého začátku jeho dráhy zjemnil se v neobyčejně duchauplné a přesné portréty historiků od Palackého až po Denise a Golla; v nich smysl pro odstín a polotón, podmíněný krajně pečlivou analysou, se až podivuhodně snáší s ukojením čistě kritické potřeby soudu a hodnocení. A též v nejskvělejších Pekařových dílech musí skoro mimoděk dějezpytná analiza neb dějepravná osnova ustupovati složitě a propracované charakteristice ústředních postav a občas také intenzivnímu podobiznářství, pro něž žádná tvář dějinných účastníků není dosti nepatrná, aby nezlákala mistra historického portrétu alespoň ke zhuštěné zkratce povahokresebné. Problematické a sporné figury vábily dějepisce především i tehdy, když nemohl potlačit svého odporu k nim, ač se vždycky snažil býti spravedliv též k těm, které do temného stínu staví nejen tra-

dice, ale také mluva pramenů: málo jest v české historiografii povahokreseb, prožitých s podobnou měrou dramatickosti a promítnutých se stejným stupněm názornosti, jako Pekařův Valdštejn, jako jeho Heřman a Humprecht Černínové, jako jeho Žižka; v zjednodušující syntéze giottovské fresky se naopak zjevují dva zcela kladné a zároveň základní i krajní typy češství, oddělené od sebe devíti stoletími, svatý kníže Václav a prostý sedlák Vavák.

Bylo nescíslněkráté opakováno, že nejlépe uměním charakteristicky dovede postihnouti výrazné osobnosti ten, kdo sám jest výraznou osobností – o nikom to neplatilo do té míry, jako o Josefu Pekařovi; v tom se shodovali jeho odpůrci s jeho obdivovateli. Na monumentálním pozadí domovského kraje a selského rodu, v těžkém rámci velké doby převratné pro celý národ a jeho stát, stojí pevně na vědecké základně pozitivismu svého mládí a pozvedaje svou krásnou mužnou hlavu do vzdušných výšek svobodného idealismu, rýsoval se před námi největší český historik po Palackém: badatel byl v něm roven vyprávěči, kritik spisovateli, odborný učenec slovesnému umělci.

Jeho zevní podoba byla sourodým výrazem duševní individuality, od vzosného růstu po blesk krásných tmavohnědých očí pod vysokým čelem, od mužných, zároveň smyslných a energických rtů po jemně modelovanou ruku duševního aristokrata, na níž, na rozdíl od ostatního jeho zjevu, nebylo pranic selského. Seřadíme-li jeho podobizny chronologicky, vidíme, že mužný půvab rázné tváře a statného držení setrvává neporušen až do doby, kdy smrtelná choroba počala hlodati na jeho těle, aby je v 67. roce zdolala. Avšak prostota selské mužnosti ve tváři pravidelné, ale málo výrazné za mladých let, ustupuje později myšlenkové složitosti, na níž

jsou účastny pozornost pro fakt, kritický důvtip, kombinační obraznost, soustředěná energie formulující úsudek. Posléze vrývá do čela i kolem rtů patrnou bolestnou runu vzrušený neklid, který vyložili znalci Pekařova života v posledních letech odůvodněně jako starost o národ velkého vlastence, stále doprovázejícího velkého historika.

Není divu, že tato podoba krásná i složitá, osobnostně výrazná a zároveň kmenově typická, odedávna vábila k sobě výtvarníky. Kolem šedesátky byla to monumentalisující perokresba M. Švabinského, na samém sklonku dnů krajanským posvěcením prohrátá plastika Josefa Drahoňovského, které se snažily postihnouti to, co z Pekařova zjevu přerůstalo přítomnost, kdežto lehký rozmar kreslíře Dr. Desideria a barevně jiskrný temperament malíře R. Wiesnera se pokusily zachytiti živou jedinečnost, jak ji někdy modeluje syntetisující okamžik.

Co bylo uměleckou ctižádostí malířů, kreslířů a sochařů, míní naše knížečka, vyrostlá z lásky a vděčnosti, řešiti skromně hlavně metodou obrazového dokumentu a zároveň ozřejmiti, že cesta Josefa Pekaře rodným krajem a životem byla příkladem, který má býti v budoucnosti následován.

Arne Novák

Kresby Karla Vika

Fotografie

Podoba dějepisce Josefa Pekaře

Zde byl autorskoprávně chráněný text,

který není možné zpřístupnit.

Josef Hobzek

Fotografie
Josefa Pekaře
a jeho rodičů

Josef Pekař
ve chvílích
oddechu

Obsah

Josef Pekař (fotografie Langhansova z r. 1930)	4
Arne Novák: Pekařova cesta rodným krajem a životem	7
Karel Vik: Rodný domek prof. Pekaře v Malém Rohozci čp. 19 (kresba)	8
Karel Vik: Kostel sv. Jiří v Jenišovicích (kresba)	9
Karel Vik: Statek Pekařových v Daliměřicích čp. 18 (akvarel)	12
Karel Vik: Hruborohozecké lípy (barevný dřevoryt)	13
Karel Vik: Celkový pohled na Lázně Sedmihorky (kresba)	24
Karel Vik: Dům v Sedmihorkách, kde bydlil prof. Pekař (kresba)	26
Karel Vik: Stará cesta k Pekařově vyhlídce na Hrubé Skále (akvarel)	27
Karel Vik: Dub u Pekařovy vyhlídky na Hrubé Skále (olej)	28
Karel Vik: Pohled na Trosky od Pekařovy vyhlídky (kresba)	29
Karel Vik: Most na Valdštejně v zimě (akvarel)	30
Karel Vik: Pohled na Jenišovice (kresba)	31
Karel Vik: Jenišovický hřbitov a Pekařův hrob (kresby)	32
Josef Hobzek; Poznámka k fotografiím Josefa Pekaře	34
Trosky (fotografoval prof. Pekař kolem 1910)	35
Chalupa v Markvarticích čp. 29 u Sobotky (fotografoval J. Šimon v Turnově)	36
Stará hospoda Helikarova pod Kostí v původní podobě (fotografoval prof. Pekař kolem 1910)	37
Hrad Kost (fotografoval prof. Pekař kolem 1910)	39
Josef Pekař, otec prof. Pekaře	40
Františka Anna Pekařová roz. Černá, matka prof. Pekaře	41
Josef Pekař jako maturant 1888	42
Josef Pekař 1898 (fotografie ze svatby jeho přítele)	43
Josef Pekař s Jaroslavem Gollem na výletě kolem 1901	44
Josef Pekař 1912 (foto Langhans)	45
Josef Pekař 1923 (foto Langhans)	46
Josef Pekař v úboru rektora Karlovy university 1932 (foto Langhans)	47
Josef Pekař 1932 (foto Langhans)	48
Josef Pekař 1933 (Press Photo Service)	49

Josef Pekař v pracovně svého bytu na Malé Straně 1934 (foto Melantrich)	50
Josef Pekař doma ve svém bytě na Malé Straně 1934 (foto Melantrich)	51
Josef Pekař v listopadu 1936 (foto Feikl, jedna z posledních fotografií prof. Pekaře)	52
Ruka prof. Pekaře (foto Melantrich 1934)	53
Josef Drahoňovský: Josef Pekař (bronz, modelováno v listopadu a v prosinci 1936)	54
Prof. Pekař na výletě (kolem 1905)	56
Prof. Pekař v Jáchymově v létě 1934 (fotografoval univ. prof. Dr. Otakar Sommer)	57
Prof. Pekař s bratrem Františkem v Daliměřicích v létě 1936 (fotografoval Dr. Josef Hobzek)	58
Prof. Pekař s prof. Arne Novákem v Sedmihorkách v létě 1936 (fotografoval Dr. Josef Hobzek)	59
Prof. Pekař se svou sestrou Marií Brožovou na jejím statku ve Ktové v létě 1936 (fotografoval univ. prof. Dr. Otokar Sommer)	60
Prof. Pekař pod lípou ve Ktové v létě 1936 (fotografoval univ. prof. Dr. Otokar Sommer)	61
Prof. Pekař v Sedmihorkách v létě 1936 (fotografoval univ. prof. Dr. Otokar Sommer)	62
Památník prof. Pekaře v Sedmihorkách před domem, v němž Pekař bydlíval, plaketa od prof. Frant. Kulhánka, odhaleno v srpnu 1938 (fotografoval Dr. Josef Hobzek)	63

Josef Pekař. Jeho cesta domovem a životem.

**Vydali a písmem Bodoni vytiskli Müller a spol. v Turnově na podzim
roku 1938. Štočky zhotovil grafický závod Štencův v Praze.**